

sas fieri; a divino autem et supernaturali agente possit in tale subjectum induci.

Resolutio incidens de potentia neutra.

11. *Prima sententia.* — Quando ergo potentia passiva et est innata et connaturalis subjecto, et connaturalem etiam habet inclinationem ad actum, quem per naturales causas recipere potest, tunc propriissime et omni respectu est potentia naturalis, sicque materia est naturalis potentia ad formam, visus ad species, vel actus videndi, etc. Aliquando vero est potentia innata quidem et intrinseca subjecto, actus vero, qui in ea recipitur, talis non est, ut per se spectet ad perfectionem talis potentiae, quive sit ex inclinatione ejus, etiamsi a causis creatis et intra ordinem naturae contentis induci possit. Et hanc potentiam appellavit neutram Scotus, quæst. 1 Prologi, et in 2, dist. 2, q. 6, in fine; adhibetque exemplum in potentia passiva, quam cælum habet ad suum motum circularem, quam dicit esse neutram, quia cælum ex se indifferens est ad illum motum, eo quod nihil ad ejus particularem perfectionem pertineat, quæ fuit sententia Avicen., lib. 9 suæ Metaph., c. 2. Similemque dicit Scotus esse potentiam Angeli ad motum, vel ad existendum in hoc aut illo loco, et potentiam superficiem ad albedinem vel nigredinem, quia, licet superficies apta sit ad has formas recipiendas, indifferens tamen est ad illas.

12. *Secunda sententia.* — Alii vero nolunt admittere hujusmodi potentiam neutram, ut Cajetanus, in suis opusc., tom. 3, tract. 3, quæst. 1; et Soto, 2 Phys., quæst. 1, ad 2. Fundamentum autem est, quia vel potentia comparatur ad actum adæquatum, vel ad particulares et inadæquatos sub illo contentos. Priori modo non potest dari potentia neutra, quia omnis potentia instituta est propter actum, præsertim adæquatum, quem propterea per se primo respicit, et ad illum inclinatur, juxta doctrinam Philosophi, 9 Metaph., text. 13, 14, 15 et 16, ubi propterea ait omnem potentiam definiri per actum. Si vero comparetur potentia ad actus inadæquatos, licet aliquo modo indifferens sit ad hunc vel illum recipiendum, simpliciter tamen dici non potest neutra, sed potius connaturalis ad singulos, saltem per se secundo, quia in singulis reperitur communis ratio objecti seu actus adæquati. Alias materia tantum esset in potentia neutra ad singulas

formas, et visus ad visiones, etc., atque ita nunquam potentia, ut est sub actu, esset potentia naturalis, quia nunquam est, nisi sub uno actu singulari et determinato.

13. *Potentia aliqua neutra necessario asserenda.* — Sed negari non potest quin aliqua potentia, neutra possit appellari; idque dupliciter, scilicet, vel ut est sub aliquo actu, vel secundum se. Declaratur, nam materia prima dupliciter considerari potest: primo, ut est sub aliqua forma, verbi gratia, ignis; secundo, præcise ac secundum se. Et eadem duplex consideratio locum habet in qualibet potentia passiva. Materia igitur ut est sub una forma, dici potest esse in potentia neutra ad actus indifferentes tali formæ; quantum id proprius dicatur de toto composito, prout est in potentia ad tales actus. Sic certe ignis (quidquid pro nunc de cælis sit) est in potentia neutra, ut in suo naturali loco, vel circulariter moveatur vel quiescat; quia forma ignis ad neutrum horum inclinationem habet vel repugnantiam, sed solum inclinatur naturaliter ad existendum in suo loco, et hoc est quasi objectum primum et adæquatum illius inclinationis; modus autem existendi cum motu, vel sine illo, accidentaliter est, et non est proprie actus per se contentus sub primario objecto, sed conditio concomitans et accidentaria. Eodem modo censeo dici posse aerem esse in potentia neutra ad lumen, quia forma aeris non habet naturalem inclinationem ad illud, etiamsi illi non repugnet: et similia exempla sunt facilia. Neque contra hanc partem procedit fundamentum secundæ sententiæ, quia hæc potentia non tam dicitur neutra comparatione ipsius potentiae passivæ, quam formæ, quæ ad nullum ex illis actibus inclinatur.

14. Considerando autem posteriori modo materiam seu potentiam passivam secundum se, sic alia distinctione utendum censeo; nam vel potentia est per se instituta et ordinata ad actum, vel solum habet aptitudinem ad talem actum quasi concomitantem entitatem ejus, ita ut non pertineat ad primum finem ejus. Quando potentia est prioris generis, sive ad adæquatam rationem sui actus, sive ad specificas et singulares sub illa contentas comparetur, non potest potentia neutra vocari, sed naturalis, ut recte probat fundamentum Cajetani, et aliorum. At vero quando potentia vel capacitas est tantum posterioris rationis, recte dicitur potentia neutra, quia revera nullum actum talem postu-

lat ex inclinatione naturali, neque adæquate, neque inadæquate, quia illa capacitas non inest tali rei, eo quod sit per se ordinata ad illum actum, sed solum concomitanter. Sic existimo superficiem esse in potentia neutra ad colores, et non tantum ad singulos colores, sed etiam ad colorem absolute, quia nullam naturalem inclinationem ad illum habet. Unde in cælo est superficies sine ullo colore, et in simplicibus elementis, et tam naturalem statum habet ac in mistis, ubi est colorata. Quod si in mistis esse non potest naturaliter sine colore, id non est ratione sui, sed ratione formæ. Eodem fere modo existimo esse quantitatem in potentia neutra ad varias figuras, quia nihil omnino pertinent ad naturalem perfectionem vel inclinationem ejus secundum se. Sic etiam ex sententia et modo loquendi philosophorum omnium, res naturales non dicuntur esse in potentia naturali ad formas artificiales, quæ sunt figuræ quædam, sed in obedientiali, quæ in illis rebus ejusdem rationis est cum neutra; cur autem obedientialis dicatur, statim declarabo. Et idem existimo accidere in materia prima respectu aliorum accidentium, quantum ad illam spectant, quia materia prima per se primo est propter formam substantialem; accidentia vero (præter quantitatem, quæ est proprietas sibi connaturalis) solum respicit, vel media forma substantiali, vel ratione illius. Unde si quæ sunt accidentia quæ ad substantialem formam nihil conferunt, nec ratione illius postulantur, respectu illorum dici potest materia prima esse in potentia neutra, ut ad motum vel quietem, densitatem vel raritatem.

15. Neque contra hanc partem procedit fundamentum alterius sententiæ, quia talis potentia per se ordinata non est ex natura sua ad hujusmodi formam vel accidentia, neque in particulari, nec in communi, sed est per se ad actum alterius generis, concomitanter vero habet capacitatem ad reliquos. Hæc vero ratio seu denominatio potentiae neutræ non excludit, quin talis capacitas connaturalis sit ex parte subjecti, tanquam necessario concomitans naturam vel entitatem talis rei, imo in re ipsa indistincta ab illa, nisi secundum rationem.

16. *Potentia obedientialis passiva non est sola non repugnantia.* — Atque hinc facile intelligitur quid dicendum sit de potentia, quam res creatæ habent ad recipiendos aliquos actus divinæ et supernaturalis virtutis,

quos per naturales causas recipere non possunt, ut est capacitas animæ ad gratiam et intellectus ad lumen gloriæ. Non est enim dubium quin talis potentia positiva et realis sit, et in ipsius rei entitate fundata. Non enim dici potest quod sit sola non repugnantia; nam licet hæc simul intercedat, tamen sola non satis est ad realem causalitatem materialem, quam hujusmodi res habent circa actum quem in se recipiunt, nam est verum ac reale subjectum ejus, a quo talis actus accidentaliter in esse et fieri pendet. Est igitur in tali subjecto realis capacitas passiva ad talem actum. De hac ergo capacitate disputant Theologi, an naturalis dicenda sit; et Scotus, in 2, ubi supra, et discipuli ejus, illam naturalem appellant. Cajetanus vero, 1 p., quæst. 1, et 12, art. 1 utriusque, et alii Thomistæ, vocant obedientialem, et melius loquuntur, licet possit esse dissensio in solo modo loquendi. Certum est enim hanc potentiam non esse aliquam rem superadditam naturis rerum, aut ab eis in re ipsa distinctam, nam oporteret illam supponere aliam capacitatem, de qua eadem rediret quæstio. Unde secundum hunc respectum potest dici talis potentia naturalis subjecto, quia et est cum illo naturaliter congenita, et est ipsamet entitas naturalis ejus. Quomodo dixit Augustinus, de Prædestinat. sanct., c. 5: *Posse habere fidem et charitatem, naturæ est fidelium*; et D. Thom., 1. 2, q. 113, art. 1, eodem sensu ait, rationalem animam naturaliter esse capacem gratiæ; et 1 p., quæst. 48, art. 4, ait, habilitatem animæ ad gratiam consequi naturam ejus. At vero comparatione ad actum et ad agens, a quibus potentia simpliciter denominatur, non potest hæc potentia dici naturalis, ut recte dicit D. Thom., in 4, dist. 14, quæst. 9, art. 2, tum quia ille actus est simpliciter et in se supernaturalis; tum etiam quia non potest a naturali agente reduci ad actum; tum præterea quia neque talis actus est ex natura rei debitus tali potentiae, neque ipsa habet naturalem inclinationem ad illum, juxta veriorum Theologorum sententiam. Et ideo vocari solet hæc potentia obedientialis, seu potentia obedientiæ, ut late tractavi in 1 tom. tertiæ partis, disp. 31, sect. 6. Et præterea videri potest D. Thom., q. 29 de Verit., art. 3, ad 3, et quæst. unica de Virtutibus, art. 10, ad 13, et quæst. 1 de Potent. art. 3, ad 4; et Capreolus, in 4, dist. 42, quæst. 1, art. 3, ad 5 contra quartam conclus.; et Ferrar., 3 con-

tra Gent., cap. 102, ubi D. Thomas, ratione 4.

17. *Potentia quæ est in rebus physicis ad formas artificiales, qualis sit.* — Atque ad hunc modum loquuntur nonnulli philosophi de potentia passiva, quæ est in rebus naturalibus ad formas artificiales, sumiturque hic loquendi modus ex D. Thom., 2 Physic., lect. 1. Quia etiam illa potentia non est ad ejus perfectionem, vel naturalem inclinationem. Unde sub hac ratione potest etiam dici talis potentia neutra, quia neque inclinatur ad actum naturaliter, neque illi repugnat. Quia vero non reducitur in actum ab agente mere naturali, sed ab intellectuali, operante et per artem, quæ aliquo modo est superaddita naturæ, et per motionem voluntatis, quæ imperium dici solet, ideo talis potentia obedientialis vocatur; nam, ut supra diximus, potentia passiva correspondet activæ, unde etiam suscipit denominationem proportionatam illi. Est autem latum discrimen inter potentiam obedientialem ad formas artificiales, et supernaturales, nam illa potest reduci in actum ab agente creato per naturales vires operante, hæc vero non nisi ab agente increato, saltem ut principali. Item, quia actio circa priorem potentiam, licet non sit mere naturalis, ut naturalis actio distinguitur a libera, neque etiam sit naturalis ut naturæ debita, est tamen absolute contenta in ordine naturæ, ut distinguitur ab ordine gratiæ supernaturali, et miraculosa; nam in illa actione nullus intervenit effectus aut motus qui non possit per virtutes et potentias naturales fieri. Neque per illam actionem fit aliqua forma, quæ pertineat ad superiorem gradum seu ordinem rerum. Posterior vero potentia non reducitur ad actum, nisi per supernaturalem aut miraculosam actionem, aut in modo, aut in substantia. Denique prior capacitas valde limitata est, et ad formas imperfectas; posterior vero amplissima est, adeo ut plene satiari et impleri non possit, etiam per potentiam Dei absolutam, ut sumitur ex D. Thoma, 2. 2, quæst. 24, art. 7, et quæst. 29 de Verit., art. 3. Quidquid enim Deus in illa operetur, semper manet capax ad plura recipienda; nam hoc ipsum pertinet ad infinitam potentiam Dei.

Obiter aliquot dubia expediuntur.

18. *Materia prima quam potentiam habeat ad animam rationalem.* — Atque hinc resolvitur facile illa quæstio, qualis sit potentia

materiæ ad animam rationalem, et an sit dicenda naturalis. Dicendum est enim, vere ac proprie esse naturalem potentiam, quia anima rationalis vere ac naturaliter est actus materiæ. Nec refert quod illa anima tantum fieri possit per creationem, tum quia materia non est in potentia ad creationem animæ, sed ad unionem, et hæc fieri potest ab agente naturali; tum etiam quia Deus non creat illam animam ut supernaturale agens, sed ut pertinens in suo ordine ad complementum causarum naturalium.

19. Item definitur ex dictis facile alia quæstio, scilicet, an in materia vel subjecto sit potentia naturalis ad recipiendum actum, quem semel habuit et amisit, etiamsi jam non possit naturaliter illum recipere. Dicendum est enim, quoad entitatem et capacitatem talis formæ eandem potentiam manere, tum quia illa non est in se diminuta, cum sit indivisibilis, tum etiam quia quacumque ratione restituatur illi potentiæ talis actus, naturali vi illum complectetur. At vero quoad modum recipiendi non est in tali subjecto capacitas proxima, id est, habens omnes condiciones requisitas, ut possit a naturali agente recuperare talem actum. Et ideo quoad hoc potest talis potentia vocari obedientialis. Neque est inconveniens quod potentia in se, et respectu actus quasi in termino, sit naturalis, et tamen quod respectu viæ aut modi recipiendi sit obedientialis; nam hic respectus est accidentarius ex præsuppositione prioris generationis et corruptionis; ad potentiam autem naturalem satis est quod per se et absolute potuerit ille actus modo et via naturali obtineri.

20. *Quæ potentia in physicis ad physicas formas sola arte effectibiles.* — Rursus vero hinc oritur, et breviter expeditur alia quæstio, scilicet, an in rebus naturalibus sit potentia naturalis ad quasdam formas substantiales, quæ, nisi adhibita humana arte et industria, introduci non possunt, ideoque potius per artem fieri videntur quam per naturam, ut sunt forma panis, farinæ, et similes. Dicendum est enim, hoc non obstare quominus ad illas formas sit in rebus naturalibus potentia, quæ non est alia præter potentiam ipsam materiæ primæ, quæ has etiam formas includit sub adæquato objecto suo; propter peculiare tamen dispositiones ad hujusmodi formas requisitas necessaria est peculiaris industria in applicando activa passivis, ut dispositiones ad hujusmodi formas requisitæ introduci pos-

sint. Quin potius vix sunt aliquæ res substantiales ad humanos usus accommodatæ, quæ humanam industriam non requirant, ut convenienti modo gigni possint; tota vero hæc industria in applicandis causis agentibus, vel patientibus versatur. Quædam vero sunt ex his rebus, quæ magis pendent ab arte, eo quod nunquam possint a sibi similibus generari; sed vis per se introducendi illorum formas in solis est universalibus causis, quæ non agunt nisi materia convenienter per artem præparetur et applicetur.

21. *An aliqua passiva potentia sit violenta.* — Ultimo inquiri potest circa hanc conclusionem, an detur potentia passiva violenta. Aliqui enim negant, quia actio nunquam est violenta ex parte solius potentiæ passivæ; hæc enim de se indifferens est ad opposita, teste Aristotele, lib. 10 Metaph., cap. 6, text. 14. Cajetanus vero, in opuscul. supra citato, quamvis neget potentiam neutram, dicit tamen passivam potentiam in violentam, et naturalem distingui; nam potentia passiva, quam lapis habet ut sursum moveatur, violenta est. Sed distinctione opus est: potest enim potentia passiva considerari, vel secundum se, vel prout subest alicui actui. Priori modo revera nulla est potentia passiva violenta, quia cum ipsa sit de se capax talis actus, et non supponatur in ea oppositus actus, non habet unde illi repugnet, sed potius vel ad illum inclinatur, si ad illum sit per se instituta, vel saltem illi non repugnat, sed indifferens est, si tantum concomitanter illam capacitatem habeat. Si vero potentia consideretur ut est sub aliquo actu, sic potest dici esse potentia violenta ad oppositum actum, respectu totius compositi, in quo manet talis potentia; illi enim violentus est talis actus, non ipsi potentiæ secundum se. Dicitur autem talis potentia violenta, non quia ipsa violenter insit composito; nam potius est naturalis, sicut homini est naturale esse mortalem; sed violenta dicitur, quia est ad actum ipsi supposito violentum. Unde fit ut talis potentia violenta non distinguatur re a naturali, sed habitudine tantum ad diversos actus. Adde, quod licet potentia passiva respectu plurium actuum positivorum, quorum est receptiva, non sit secundum se spectata violenta ad alterum illorum, quia neutrum sibi determinat ex naturali sua inclinatione, sed ex aliqua forma, tamen, si comparatio fiat non inter actus positivos, sed inter positivum actum et privationem ejus, sic fieri po-

test ut potentia passiva secundum se sit violenta ad carentiam actus, ut quando ex naturali inclinatione passiva determinat sibi talem actum, tanquam sibi debitum, quo modo materia cœli esset violenta sine propria forma, de qua re aliqua tetigi 1 tomo tertiæ partis, disp. 8, sect. 4.

Tertia assertio de potentia prædicamentali.

22. Dico tertio: potentia prædicamentalis semper est potentia naturalis comparatione ad suum actum, non tamen semper comparatione ad subjectum cui inest. Hæc assertio colligitur facile ex omnibus hæcenus dictis; nam imprimis omnis potentia, quæ est species qualitatis, est per se primo instituta et ordinata ad actum; ergo est potentia naturalis ad suum actum. Primo quidem et per se respectu actus adæquati, secundo vero etiam respectu inadæquatorum actuum, qui sub adæquato objecto continentur. Quod etiam facile confirmari potest inductione in omnibus potentiis, tam propriis animæ, quæ simul sunt activæ et passivæ, quam in aliis pure activis, quæ semper inclinatur ad actiones suas. Deinde patet excludendo alia membra; nam potentia obedientialis ex vi suæ rationis nunquam est particularis potentia prædicamentalis, sed quascumque res comitatur juxta modum earum. Unde si aliquando potentia obedientialis est res pertinens ad secundam speciem qualitatis, ut est, verbi gratia, potentia obedientialis animæ rationalis ad lumen gloriæ, quæ non est alia nisi intellectus ipse, talis (inquam) potentia non ideo est species qualitatis, quia obedientialis est, sed quia comitatur quamdam entitatem, estque idem cum illa, quæ alias secundum propriam rationem est naturalis potentia, et idem est in omnibus similibus.

23. Rursus in hoc genere prædicamentalis potentiæ non datur potentia neutra, quia includunt oppositas rationes; nam potentia neutra est, quæ non inclinatur ad actum; potentia autem prædicamentalis, cum sit per se primo instituta ad actum, inclinatur ad illum, sive per se primo, sive per se secundo. Quod si demus, in eadem rem posse simul cadere, ut sit per se primo instituta, et inclinata ad aliquod genus actuum, et quod concomitanter habeat capacitatem ad aliquos actus recipiendos, ad quod non inclinatur, ut de materia prima respectu aliquorum actuum accidentalium supra dicebamus, dicendum imprimis est talem potentiam non esse natu-

tram, quatenus prædicamentalis est, sed ut concomitanter includit aliquam capacitatem transcendentalem. Deinde addimus nullam esse potentiam prædicamentalem, quæ proprie habeat hujusmodi potentiam neutram, sed obedientialem. Et ratio est, quia nulla est potentia prædicamentalis pure passiva, ut diximus; potentia autem pure activa naturaliter solum potest efficere actiones sibi proportionatas, ad quas non est potentia neutra, sed naturalis; quod vero elevetur ad alias actiones, id solum esse poterit per potentiam obedientialem. Et eadem ratione potentia animæ, quatenus activæ sunt, non habent potentiam neutram. Neque etiam ut passivæ sunt, quia recipiunt a seipsis, et ita connaturaliter recipiunt. Quod si aliquando mere passive se habent respectu aliquorum actuum, quod ab aliis recipiunt naturaliter, id semper est in ordine ad proprios actus perficiendos, et ideo etiam illos actus connaturaliter recipiunt, nisi per potentiam obedientialem ad superiores actus eleventur.

24. *Potentia nulla de genere qualitatis violenta est respectu sui actus.* — Atque hinc a fortiori concluditur, non dari in hoc ordine potentiam violentam respectu actus, cum ad illum naturaliter inclinatur et ordinatur. Dico autem *respectu actus*, quia respectu subjecti alicujus potest esse violenta, ut si non sit illi innata, sed extrinsecus addita, ut statim declarabimus. Sic enim intelligendum est et limitandum, quod supra de potentia activa diximus. Dices: actus vitiosus est violentus voluntati, nam est contra naturam ejus, ut patet ex D. Thoma 1. 2, quæst. 71, art. 2; ergo potentia voluntatis ad talem actum est violenta; et tamen est propria et prædicamentalis potentia respectu talium actuum. Respondetur primo, talem actum dici contra naturam, quia est contra perfectissimam inclinationem naturæ, non vero quia sit contra omnem naturæ inclinationem; ipsa enim voluntas etiam habet aliquam inclinationem ad corpus, et ad bona sensibilia, et ideo non est actus ille simpliciter violentus, quod ex eo etiam patet, quod absolute voluntarius est. Adde etiam, illum actum, ut actus est, non esse proprie contra naturam, sed ut aliquem defectum vel privationem habet, et ut sic non ad potentiam, sed ad impotentiam potius pertinere.

25. *Aliqua potentia de genere qualitatis violenta est suo subjecto.* — Tandem ultima conclusionis pars facilis est. Regulariter enim

hujusmodi potentia prædicamentales sunt propriae passionis, et ita etiam ex parte subjectorum sunt naturales potentia, innata, et fluentes ab essentiis substantiarum, ut per se constat; aliquando vero sunt extrinsecus adjunctæ, quod solum videtur contingere in quibusdam virtutibus activis, quæ sunt instrumenta externorum agentium, ut patet de impetu impresso lapidi, ut moveatur sursum. Propter has ergo facultates instrumentarias dixi, potentiam prædicamentalem non semper esse connaturalem subjecto; nam hæ facultates ad hanc speciem qualitatis pertinent. Possunt autem interdum esse violentæ, ut in exemplo posito; interdum vero supernaturales et divinitus infusæ; et aliquando possunt esse indifferentes, licet sint a causis creatis, ut si igni imprimatur impetus, quo circulariter in sua sphaera moveatur. Neque in hoc occurrit specialis difficultas.

SECTIO V.

Utrum uncuque potentia proprius actus respondeat et quomodo.

1. Suppono, aliud esse comparare rem in potentia ad rem in actu, aliud vero esse comparare potentiam ad actum. In priori enim comparatione non confertur potentia agens, vel patiens, ad actum suum, sed eadem res possibilis, ut possibilis, ad seipsam, ut actu existentem; quæ non se habent proprie, ut potentia et actus, sed ut res in potentia, et res in actu, quod valde diversum est. De qua distinctione diximus supra, disp. 31, ubi etiam tractavimus, an essentia et existentia creaturæ comparentur ut vera potentia et actus secundum rem, an secundum rationem tantum. In præsentibus ergo non comparamus rem in potentia ad rem in actu, quia non agimus de potentia objectiva, seu logica, ut supra vidimus; sed comparamus realem potentiam, quæ non est nisi activa, vel passiva, ad proprium actum. De quibus etiam potentiis agere possumus, vel late et quasi transcendentally, vel stricte et prædicamentally, id est, prout tales potentia ad prædicamentum qualitatis pertinent. Et utrumque explicabimus; nam licet hic posteriori tantum ratione de potentiis agamus, tamen, ut exacte res intelligatur oportet omnes modos potentiarum et actuum attingere, et inter se comparare.

Questionis resolutio.

2. Dico ergo primo: cuilibet potentia, tam activæ quam passivæ, respondet proprius actus, sed diversimode: nam potentia passivæ correspondet semper aliquis actus formalis actuans, et perficiens ipsam; potentia vero activæ ut sic non respondet actus formaliter actuans ipsam, sed ab ea manans. Prima pars assertionis sumitur ex Arist., 9 Metaphys., ubi omnem potentiam declarat per habitudinem ad actum, ut latius dicemus sectione sequenti. Præterea constat ex ipso nomine et ratione potentia, cui operatio correspondet, aut certe operatum, seu terminus operationis; sed operatio actum significat, ut per se manifestum est.

3. Secunda item pars conclusionis est per se satis clara ex propria ratione potentia passivæ, quæ ad recipiendum ordinatur; in hoc enim distinguitur ab activa, ut talis est; receptio autem propria et physica consistit in adhæsiōe vel unione alicujus actus formalis. Dico autem *propria et physica*, quia etiam dicitur recipi aqua in vase, et locatum in loco: illa tamen receptio solum est extrinsecæ, per quemdam contactum, unde illi non correspondet propria potentia passiva, de qua loquimur; propria ergo receptio seu passio est, quæ fit per intrinsecam unionem, et actualitatem potentia. Necesse est ergo ut potentia passivæ respondeat proprius actus actuans formaliter talem potentiam; actuans (inquam) vel aptitudine, vel actu. Non est enim de ratione potentia passivæ ut sic, semper esse sub actu suo, ut latius dicemus sectione sequenti. Est tamen de ratione ejus, ut ei respondeat actus formalis illi proportionatus, quique possibilis sit juxta proportionem ipsius potentia, scilicet, ut si potentia mere sit naturalis, actus sit etiam naturaliter possibilis; si vero sit potentia tantum obedientialis, actus sit possibilis, vel per artem, vel per supernaturalem vim, juxta modum obedientialis potentia, et juxta regulam superius positam, quod potentia passivæ correspondet potentia activa cum proportionem.

4. Deinde circa hunc actum potentia passivæ considerandum est, duplicem rationem ex natura rei distinctam in tali actu inveniri (præsertim quando actus non est congenitus): una est ratio actualis passionis, alia est ratio formæ in facto esse. Quod enim hæ duæ rationes sint ex natura rei distinctæ, et interve-

niant in reductione potentia passivæ in actum, constabit infra, disputando de Passione. Quod vero sub utraque ratione sit formalis actus potentia passivæ, patet, quia sub utraque intrinsece adhæret potentia passivæ, et illam reducit de potentia in actum. Unde Aristoteles, definiens motum (quod in re idem est quod passio), dicit esse *actum entis in potentia*. Definiens vero formam, seu animam, dicit esse *actum materiae seu corporis*. Neque repugnat unam et eandem potentiam duobus modis actuari, quia illi sunt inter se ordinati, et ubi est unum propter aliud, ibi est unum tantum. Quocirca sicut fieri ordinatur ad esse, et via ad terminum, ita actus seu actualitatio passionis ordinatur ad actum formæ, seu informationis. Unde licet, via generationis, passio sit primus et immediatus actus potentia passivæ, tamen via intentionis et perfectionis prior actus est ipsa forma, seu terminus passionis. Et ideo illi primo et per se proportionatur potentia passiva, et ab illo sumit propriam rationem et speciem, juxta ea quæ inferius dicemus.

5. Atque hinc facile constat ultima pars de potentia activa, et actu ejus; potentia enim activa ut sic non est ad recipiendum, sed ad agendum; ergo actus illi correspondens non debet esse per modum receptionis vel informationis, sed per modum emanationis tantum. Et confirmatur ac declaratur; nam, sicut potentia passivæ correspondet passio, vel terminus passionis, ita potentia activæ correspondet actio, et effectus seu terminus actionis; de effectu autem constat, per se loquendo, non esse actum informantem potentiam agentem, imo nec proprie actum ejus, ut statim dicam. De actione vero Aristoteles, 3 Phys., 9 Metaph., docet non esse actum formalem ipsius agentis. Et quamvis de actione transeunte specialiter loquatur, tamen infra disputantes de actione ostendimus, formaliter id esse verum de omni actione ut sic, quia licet actio immanens sit formalis actus suæ potentia activæ, non tamen id habet ex eo quod actio est, sed ex eo quod simul est passio talis potentia, ut passiva est. Sicut etiam terminus, vel effectus illius actionis est actus formalis ejusdem potentia, non ex eo (formaliter loquendo) quod est effectus ejus, ut principii efficientis, sed ex eo quod est forma respiciens capacitatem passivam talis potentia; ergo in universum actus potentia activæ, ut activa est, non est formalis actus ejus.

6. Propter quod D. Thomas, 1 p., q. 25, art. 1, ad 1, dicit potentiam activam non dividi contra actum, sed potius fundari in eo, in quo videtur aliquo modo repugnare primæ parti nostræ assertionis; non vero repugnat, quia loquitur de actu informante, seu intrinsece dante esse; nos autem abstractius locuti sumus. Itaque vult, potentiæ activæ non correspondere actum, qui eam proprie actuet; cui non repugnat quod illi respondeat actus qui ab illa sit, qui non tam est actus ejus, quam alterius, scilicet, effectus, vel passivæ potentiæ.

7. *Activæ potentiæ proprius actus est actio potius quam effectus.* — Ex quo intelligi potest, cum a potentia activa duo ex natura rei distincta manent, scilicet, actio et terminus seu effectus, proprius aut formaliter dici, actionem ipsam esse actum correspondentem potentiæ activæ, quam terminum ejus. In quo videtur esse nonnullum discrimen inter potentiam activam et passivam, cujus ratio est, quia licet effectus sit per se primo intentus, et ad illum actio ordinetur, tamen non ita formaliter respicit agens habitudine intrinseca et transcendentali, sicut ipsa actio, et ideo per actionem ut sic constituitur potentia activa in ratione actualiter agentis, et non per effectum, et ideo proprie ac formaliter dicitur actio esse actus correspondens tali potentiæ. At vero in potentia passiva, non sola passio, sed etiam forma, quæ est terminus ejus, respicit talem potentiam intrinseco et transcendentali respectu, et actuat illam. Dices: ergo actus respondens potentiæ activæ est formalis actus ejus, nam actio ut sic est formalis actus agentis. Respondeo esse actum formalem denominatione, non informatione, quia non respicit agens, ut in quo sit, sed ut a quo sit; et ideo licet in modo denominandi imitetur actum formalem, re tamen vera non est talis actus.

8. *Illatio ex dictis.* — Ex quibus inferitur non omnem potentiam comparari ad actum, ut proprium subjectum ejus, sed illam tantum, quæ passiva est. Probatur facile ex dictis, quia solus actus potentiæ passivæ est actus informans vel actuans ipsam. Quod etiam ipsa ratio potentiæ passivæ præ se fert; nam cum ejus munus sit recipere, illa sola est quæ habet vel constituit rationem subjecti alicujus actus. Hic vero statim sese insinuat quæstio, an actio transiens sit in potentia agente, ut in subjecto; nunc vero partem negantem, ut veram supponimus, et univer-

saliter actionem, ut actionem, non recipi in potentia agente ut sic, sed si aliquando in ea manet, id esse quatenus ipsa simul est patiens, quod nunquam contingit, nisi quando in se recipit terminum actionis. De qua re dicemus late infra, de actione et passione disputantes.

9. *Objectio contra illationem solvitur.* — Sed objici hic potest: nam omnis actus recipitur in aliqua potentia; ergo maxime in illa cujus est actus, seu ad quam dicitur habitudinem; ergo, e converso, omnis potentia est subjectum sui actus. Respondetur distinguendum esse de actu, nam, ut supra dixi disputando de existentia creaturæ, actus interdum dicitur absolute, id est, sine respectu ad potentiam agentem vel recipientem, opponiturque potentiæ objectivæ, excluditque statum existendi tantum in potentia, et sic Deus dicitur actus, et intelligentiæ et actualis existentiæ. De ratione ergo talis actus non est quod sit in subjecto; nunc vero non loquimur de illo actu. Alio autem modo sumitur actus relative ad potentiam agentem vel patientem, et de hoc etiam distinguendum est; nam actus potentiæ passivæ proprie ac formaliter est in subjecto, quia hæc est propria habitudo ejus ad suam potentiam; actus vero potentiæ activæ formaliter, et secundum rationem propriam suam non est in subjecto, quia secundum propriam rationem non dicitur habitudinem inexistenti suæ potentiæ, sed emanandi ab illa. Secundum rem autem, si actio sit accidentaliter, inhæret illi subjecto, cui inhæret passio; si vero sit substantialiter, non oportet ut semper habeat proprium subjectum, sed satis est, si per identitatem conjungatur termino tanquam modus ejus, quæ omnia declarabuntur latius disp. 48, et aliquid supra tactum est disp. 18.

Ultima assertio de distinctione actus a potentia.

10. Ultimo dicendum est, quamvis unicuique potentiæ respondeat actus illi proportionatus, semper tamen esse aliquid in re et in essentia et specie distinctum ab ipsa. Prior pars de proportionem ex terminis ipsis est manifesta; nam si potentia respicit actum, et actus respondet potentiæ, necesse est, ut inter se servant proportionem. Item, si potentia sit passiva, oportet ut capacitatem habeat ad recipiendum actum, et ut actus habeat aptitudinem ad actuandam illam, et hæc est proportio inter talem potentiam et actum re-

quisita. Si vero potentia sit activa, oportet ut aliquo modo in se contineat suam actionem, et vim ac perfectionem ad eliciendam illam, et hæc est proportio requisita in tali potentia.

11. Altera vero pars de distinctione in re facile etiam probari potest. Primo in communi, quia respectus potentiæ ad actum realis est. Deinde in particulari, quia potentia activa est principium effectivum sui actus; non est autem vera efficiens, nisi inter ea quæ in re distinguuntur. Potentia autem receptiva est causa materialis sui actus, et e converso actus est formalis talis potentiæ, eam vere ac intrinsece efficiens; ergo hujusmodi actus et potentia necessario distinguuntur in re ipsa. Unde Aristoteles, lib. 9 Metaph., cap. 3, tanquam manifestum sumit potentiam et actum aliud et aliud esse, ut inde concludat, rem, quæ est in potentia, non semper esse in actu, contra antiquos qui oppositum asseruerunt. Ex quo sumitur nova confirmatio: nam potentia est separabilis a suo actu in re ipsa; ergo distinguuntur in re. Quocirca cum Aristoteles, 8 Metaph., c. 6, ait, potentiam et actum non facere multa, sed unum, non est sensus ipsa esse unum et idem, sed componere unum; loquitur enim de potentia receptiva et actu formali. Et eodem fere sensu ibidem ait, quod prius erat in potentia, postea esse in actu, non quia ipsamet potentia receptiva fiat actus, sed quia eadem, quæ prius carebat actu, postea sub illo constituitur. Quamvis etiam intelligi possit, non de potentia et actu, de quibus nunc loquimur, sed de re, quæ dicitur esse in potentia per non repugnantiam, vel per denominationem a potentia agente, vel recipiente; sic enim illa eadem res, quæ erat in potentia, reducitur in actum, cum fit, quod supra declaratum est, cum de divisione entis in ens in potentia et in actu ageremus.

12. Est autem hic observandum, distinctionem hanc inter actum et potentiam non semper esse æqualem; nam interdum est proprie et in rigore realis, interdum sufficit modalis; nam etiam modus est actus per modum formæ ejus rei quam modificat, et potest etiam ab illa effective fieri. Quando vero hæc distinctio sit realis, quando vero solum modalis, ex particulari natura uniuscujusque actus et potentiæ, et ex aliis effectibus vel signis colligendum est. Quod si quis dicat, interdum distinguuntur solum ratione actum et potentiam, ut genus et differentiam, respondebimus, id

habere locum in actu et potentia logicis, seu metaphysicis, nos autem loqui de potentia reali et physica cum suo proprio actu comparata.

13. Ultima denique pars de distinctione essentiali facile ex dictis constat. Nam potentia et actus distinguuntur secundum rem, et differunt secundum habitudines omnino diversas et oppositas; ergo differunt secundum essentialem rationem. Dices: etiam actio et passio differunt secundum diversas habitudines, et tamen in re non differunt. Respondetur, etiam actionem et passionem, eo modo quo concipiuntur ut diversa, distingui essentialiter, cum distinguantur genere et prædicamento. Quod vero non distinguantur secundum rem, ideo est quia illæ habitudines non sunt oppositæ, sed potius necessario connexæ in una et eadem mutatione; actus vero et potentia non solum dicunt diversas habitudines, sed etiam oppositas; imo sese respiciunt tanquam terminos illarum habitudinum, et ideo cum alias habitudines sint diversarum rationum, necesse est ut actus et potentia non solum in re distinguantur, sed etiam diversificentur in suis rationibus formalibus, seu essentialibus. Quod etiam inductione ostendi potest, sive sumantur potentia et actus transcendentaliter, ut patet in materia et forma, et in quolibet principio activo, et ejus actione, sive prædicamentaliter, ut nos præcipue loquimur; intellectus enim et intellectio essentialiter differunt; et sic de cæteris.

14. *Actus et potentia an semper sub eodem genere.* — Hic vero occurrebat statim quæstio, esto potentia et actus specie differant, an necessario esse debeant sub eodem genere; hæc enim quæstio late disputari solet, præsertim propter Aristotelem, 12 Metaph., cap. 5, dicentem, eadem esse principia rerum in omnibus generibus, scilicet, actum et potentiam. Sed hæc res late est a nobis disputata supra, disput. 14, et ideo breviter dicendum est, potentiam activam et actum non necessario esse ejusdem generis; imo, si sermo sit de proprio et immediato actu, qui illi respondet, quique est actio, semper esse diversi generis, cum principium agendi semper sit substantia, vel qualitas; si vero ipse terminus seu effectus dicatur actus talis potentiæ, interdum erit ejusdem, interdum diversi generis, pro ratione agentis univoci vel æquivoci, ut satis constat ex supra dictis de causis agentibus. At vero potentia passiva